

Каталог - 2018

**ХАРКІВСЬКИЙ
ОСІННІЙ МАРАФОН
ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТОВАРИСТВО ПСИХОЛОГІВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені Г. С. Сковороди
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені А. С. МАКАРЕНКА
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»
УКРАЇНСЬКА ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ
І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ НАПН УКРАЇНИ
АСОЦІАЦІЯ ПРОФЕСІЙНИХ ПСИХОЛОГІВ ХАРКОВА
МІЖРЕГІОНАЛЬНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ СПРІЯННЯ РОЗВИТКУ СИМВОЛДРАМИ
ВСЕУКРАЇНСЬКА АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНА АСОЦІАЦІЯ
СПЕЦІАЛІЗОВАНИЙ ЦЕНТР ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВОСТЯМИ РОЗВИТКУ «ЛАДО»

*З нагоди 110-річного ювілею Л.І. Божович (1908-1981),
115-ї річниці з дня народження П.І. Зінченка (1903-1969)
та О.М. Леонтьєва (1903-1979)*

ХАРКІВСЬКИЙ ОСІННІЙ МАРАФОН ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(Каталог психотехнологій; тези доповідей)

27 жовтня 2018 року

Харків – 2018

УДК 159.9.07
ББК 88

Рецензенти:

Кузнєцов Марат Амірович, доктор психологічних наук, професор кафедри практичної психології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Панок Віталій Григорович, психологічних наук, професор, директор Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи

Романовський Олександр Георгійович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами Національного технічного університету «ХПІ»

*Рекомендовано до друку Вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди,
протокол № 7 від 25.10.2018 року*

ХАРКІВСЬКИЙ ОСІННІЙ МАРАФОН ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ: матеріали наук.-практ. конф., м. Харків, 27 жовтня 2018 р., ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Харків: Діса плюс, 2018. 304 с.

ISBN 978-617-7645-34-3

У збірнику представлено матеріали науково-практичної конференції «**ХАРКІВСЬКИЙ ОСІННІЙ МАРАФОН ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ**», метою якої було висвітлення в рамках профорієнтації та просвітництва новітніх розробок у галузі психотехнологій, представлених на теренах України.

Перша частина збірника містить **Каталог психотехнологій** новітніх авторських розробок розвивальних, психокорекційних, діагностичних, тренінгових програм, методик, технік тощо, інформація про які подана у вигляді анотацій.

У другій частині розміщено тези доповідей, які містять результати науково-практичних розробок учасників конференції.

Матеріали конференції віддзеркалюють результати сучасних досліджень у галузях теоретичної та прикладної психології.

Для науковців, викладачів, аспірантів та магістрантів, студентів гуманітарних спеціальностей, практичних психологів, вихователів, соціальних та медичних працівників.

Матеріали друкуються в авторському варіанті з правками редакції.

ISBN 978-617-7645-34-3

УДК 159.9.07
ББК 88

© ХНПУ імені Г.С.Сковороди, 2018

© Колектив авторів, 2018

© Сльчанінова Т.М. (оформлення, Ψ-емблема), 2018

© Фоменко К.І. (обкладинка), 2018

Дняб Набил Ценность собственной жизни у студентов как объект психологического исследования	157
Дівінець Д.С. Вплив релігійних установок на відношення до смерті у молоді	162
Дорожко І.І., Сосніхіна С.Є. Ціннісні настанови сучасної студентської сім'ї.....	166
Жукова Л.В. Основні напрямки психолого-педагогічного супроводу дітей з аутичними порушеннями	170
Задорожна І.С., Шукалова О.С. Прояв агресії у студентської молоді.....	172
Зайцева О.О. Теоретичне обґрунтування змістової моделі мотиваційних чинників метакогнітивної активності студентів та методи їх вивчення	174
Захаревич Н.В. Критичне мислення і креативність як важливі компетентності у навчанні старшокласників	177
Корж О.В. Особливості пошуку сенсу життя у людей середнього віку	179
Костикова О.В. Профессиональный имидж: аспекты конструктивной критики	183
Крамченкова В.О. Типологія ставлення до паління	184
Кузнєцов М.А., Шаповалова В.С. Прогнозування ступеня схильності студентів до страхів, пов'язаних з навчально-професійною діяльністю	185
Кузнєцова М.М. Оптимізм в системі предикторів психічної саморегуляції навчально-професійної діяльності студентів	190
Кушнарєва Л.А. Особливості та наслідки переживання нещасливого кохання	195
Ладика В. В., Шукалова О.С. Роль репрезентативної системи сприйняття у процесі навчання студентів	196
Леженіна Л.М. Психологічні умови профілактики синдрому емоційного вигорання у майбутніх працівників слідчого апарату правоохоронних органів.....	198
Лесніченко Н.П. Психосоматика у фокусі історії.....	200
Лисенко Л.М. Значущість соціального інтелекту в професіях системи «людина – людина».....	204
Лисечко М.В. Структурно-процесуальна модель формування рольової компетентності у студентів	208
Литвин А.О. Здатність генерувати ідеї як властивість особистості	112
Лугова М.С. Особливості психосоматичної компетентності людей з алергічними реакціями та захворюваннями шкіри.....	214
Меднікова Г.І. Психологічні особливості хворих на нейродерміт	216
Місюра А.В. Психологічні особливості мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.....	218
Москаленко В.В., Цигічко К.Д. Арт-терапія як метод розвитку обдарованості дитини	219
Нестеренко М.О. Підходи до психологічної діагностики особистості	221
Нестеренко М.О., Ярещенко О.В. Психологічні складові структури особистості співробітника Національної поліції України	224
Нікітіна О. П., Обухова Н. О. Особливості розробки психотехнологій по активізації потенціалу особистості в контексті ауто перцепції.....	227
Нікітіна О.П., Турчинова Ю.Р. Психологічні особливості стилів батьківського виховання в залежності від типу сім'ї (повна/неповна).....	227
Одокієнко О.Є., Жидко М.Є. Основні виклики у практиці психолога в сучасному технічному університеті (на прикладі досвіду психологічної служби, відділу навчально-виховної роботи Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»).....	229
Орлова В.А., Підчасов Є.В. Роль стилю сімейного виховання у формуванні	

Нестеренко М.О.

*Національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди,
м. Харків*

ПІДХОДИ ДО ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ОСОБИСТОСТІ

В останні роки психологічна діагностика отримала широке визнання, оскільки вона допомагає вирішувати практичні завдання в багатьох сферах практичної діяльності, що потребують врахування психологічних особливостей особистості. Особливого значення набуває розробка теоретико-методологічних та прикладних основ психодіагностики.

Розуміючи важливість розв'язання актуальних проблем сучасної психодіагностики, науковці інтегрують свої зусилля насамперед у напрямку наукової розробки підходів до психодіагностики особистості. В психологічній літературі представлені три підходу до розуміння психодіагностики як наукової дисципліни: психометричний підхід, клінічний і каузальний. Психометричний підхід характеризує психодіагностику як науку про розробку та використання діагностичних методик (Л.Ф. Бурлачук, 2002; Н.С. Глуханюк, 2003; І.М. Ноос, 2003; Я. Лаак, 1996) та орієнтується на причинно-наслідкові зв'язки між психологічними особливостями та ознаками, в яких ці особливості проявляються (О.Г. Шмельов, 1996). Основним засобом діагностичної діяльності психолога є науково обґрунтовані діагностичні методики. У межах даного підходу діагностичний процес розглядається, як процес застосування діагностичних методик. Утворюють його теорія тестів, психометричні вимоги. Гіпотези про причини певного стану особистості висуваються в межах практичної діагностичної діяльності психолога та інтуїтивній основі, а підтверджуються вони методиками. Реалізується психометричний підхід при відборі, орієнтації та консультуванні (О.Ф. Ануфрієв, 2012).

Клінічний підхід в психодіагностиці орієнтований на вияв причин і закономірностей особливостей поведінки або психічного стану, що спостерігаються. Підґрунтям такого розуміння є знання закономірностей формування особистості й власний досвід психолога. Основними завданнями клінічної психодіагностики є завдання експертної діагностики, нозологічної та диференційної нозологічної діагностики. У межах клінічного підходу при постановці діагнозу акцент робиться на біографічних відомостях, індивідуальній динаміці та історії психічного розвитку та не ставиться питання про розробку спеціальних засобів діагностичної діяльності психолога, пов'язаних з описом об'єкта діагностики і діагностичного процесу (діагностичні алгоритми).

На відміну від психометричного підходу клінічний характеризується наступними особливостями (О.Г. Шмельов, 2002): ситуативність – акцентування уваги до поточних обставинам та конкретної ситуації у життєдіяльності особистості; багатоаспектність – використання

різноманітних джерел інформації про особистість з акцентом на біографічну інформацію, історію психічного розвитку; ідіографічність – висока увага до унікальних, притаманних лише даній особистості, характеристик та особливостей, для яких відсутні готові шаблонні схеми фіксації, інтерпретації; індивідуалізація – неформалізований та нестандартизований спосіб отримання та аналізу емпіричної інформації; інтерактивність – активна взаємодія психолога та досліджуваного в формі індивідуальної бесіди тощо; «інтуїтивність» – домінуюче навантаження при отриманні інформації та її інтерпретації, на професійну, експертну інтуїцію дослідника.

Каузальний підхід характеризує психодіагностику як науку про розв'язання діагностичних задач або постановку психологічного діагнозу (Л.С. Виготський, 1936; О.Ф. Ануфрієв, 2012; Л.Ф. Бурлачук, 2002; Н.С. Глуханюк, 2003; І.М. Ноос, 2003). Даний підхід орієнтується на причинно-наслідкові зв'язки між властивостями особистості та характеристиками запиту. Реалізується він насамперед в психологічному консультуванні в різних сферах суспільної діяльності людини.

Передумовами виникнення каузального підходу, за О.Ф.Ануфрієвим, є: 1) теоретико-методологічний аналіз психодіагностики, який був проведений в роботах Л.С. Виготського, Л.Ф. Бурлачука, Ю.З. Гільбуха; 2) загальнонауковий підхід до діагностики, який узагальнює досвід діагностичної діяльності в різних сферах суспільної практики; 3) діяльнісний підхід; 4) експериментальні психологічні дослідження діагностичного мислення на матеріалі технічної діагностики (С.П. Ксенз, О.Ф. Ануфрієв).

Основні відмінності каузального підходу від клінічного полягають в тому, що в останньому вивчаються зв'язки між психологічними особливостями, які не спостерігаються, та ознаками, що спостерігаються. В каузальному підході з'ясовуються інші зв'язки – зв'язки між психологічними особливостями, які не спостерігаються та характеристиками запиту, що реєструється.

В каузальному підході на початковому етапі встановлення діагнозу акцентується увага на типовому в особистості досліджуваного, «для вияву якого існують готові схеми фіксації й інтерпретації даних» (О.Ф. Ануфрієв, 2012). Після цього відбувається ідеографічне вивчення особистості, тобто виявляються унікальні, властиві лише даному індивіду особливості.

Каузальний підхід знаходить свій вираз в концепції рішення психодіагностичних задач. Сприяють рішення таких задач уявлення про специфіку діагностичної діяльності практичного психолога як психологічного розпізнавання, про понятійний апарат, який описує діагностичний процес, про структуру наукових основ психодіагностики, про принципи й етапи моделювання та рішення психодіагностичних задач, про вимоги до діяльності психодіагноста. В даному підході вважається, що

засобами діагностичної діяльності психолога є, як науково обґрунтовані діагностичні методики, так і схеми психологічної детермінації, діагностичні алгоритми, психодіагностичні таблиці.

Структуру наукових основ психодіагностики в каузальному підході утворює сукупність чотирьох взаємопов'язаних компонентів, кожен із яких має власні засоби та прийоми. Семіотичний компонент пов'язаний з описом ознак об'єкта дослідження, що характеризують його нормальний стан або відхилення від нього. Тут найважливішими є уявлення психодіагноста про структуру психіки досліджуваного. Підкріплюються даний компонент структурними модулями психіки, типологіями запитів, схемами психологічної детермінації, психодіагностичними таблицями, отриманими в результаті накопичення даних в психодіагностичній діяльності.

Деонтологічний компонент, пов'язаний з питаннями взаємодії діагноста та досліджуваного, з описом комплексу етичних норм та принципів психодіагностики. Спирається він на перевірені практикою методи взаємодії з клієнтом.

Технічний компонент структури психодіагностики використовує в якості засобів психодіагностичні методики, які дозволяють визначити стан елементів об'єкту обстеження на рівні причинної підстави. Також формуються принципи розробки та використання психодіагностичних методик. Особливості розробки психодіагностичних методик відображаються у психометриці, яка прагне забезпечити їх науковість.

Гностичний компонент відображає логіку діагностичного мислення як специфічного процесу розпізнавання за зовнішніми ознаками внутрішніх станів об'єкта психодіагностики (постановка психологічного діагнозу). В якості засобів опису діагностичного процесу використовуються діагностичні алгоритми (схеми етапів діагностичного процесу, стратегії діагностичного мислення, класифікації діагностичних помилок, прийоми діагностичного пошуку), вироблені в результаті наукових досліджень. При цьому даний компонент висуває до всіх інших низку вимог: до семіотичного компоненту – вимоги повноти опису ознак об'єкту дослідження та видів відхилень у його стані на феноменологічному рівні та на рівні причинних підстав; до технічного – надійності та точності вимірювання; до деонтологічного – отримання необхідної для постановки діагнозу інформації, з дотриманням етичних норм.

В сучасній психодіагностиці, як вказує О.Ф. Ануфрієв, найбільший розвиток отримав технічний компонент, який пов'язаний з розробкою психодіагностичних методик. Зовсім мало приділяється уваги деонтологічному компонентові (О.Ф. Ануфрієв, 2012).

В деяких роботах виокремлюється низка інших підходів до психодіагностики особистості. Зокрема С.Т. Посохова виділяє шість підходів до психологічної діагностики: інструментальний (психодіагностика як сукупність методів і засобів для виміру психічних станів і властивостей,

процес виявлення особливостей особистості); конструюючий (психодіагностика спрямовується на розробку методів виявлення психологічних і психофізіологічних особливостей людини); гностичний (психодіагностика як спосіб психологічного пізнання, специфічне діагностичне мислення); допомагаючи (психодіагностика як один із видів психологічної допомоги); практикоорієнтований (психодіагностика – особлива галузь практики, пов'язана зі становленням різноманітних психологічних служб); інтегральний (орієнтується на теоретичні аспекти психодіагностики) (С.Т. Посохова, 2004).

Отже, перспектива розвитку психодіагностики пов'язана насамперед із розробкою основних підходів психологічної діагностики особистості: клінічним, психометричним та каузальним. Достоїнство каузального підходу полягає в тому, що він дозволяє максимально підвищити ефективність діагностичної діяльності при психологічному консультуванні, проводити підготовку психологів як психодіагностів, здійснювати моделювання діагностичних задач. До суттєвих недоліків цього підходу можна віднести слабку його розробленість.

Нестеренко М.О., Ярещенко О.В.

*Національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди,
м. Харків*

ПСИХОЛОГІЧНІ СКЛАДОВІ СТРУКТУРИ ОСОБИСТОСТІ СПІВРОБІТНИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Діяльність співробітника Національної поліції України здійснюється в умовах, важливим аспектом яких об'єктивно виступає психологічна реальність. Неможливо ефективно розв'язувати оперативно-службові завдання, обмежуючись тільки їхньою правовою стороною. Ігнорування психологічного аспекту або його некомпетентне врахування знижують ефективність дій співробітника. Уміння розібратися у всій гамі психологічних відтінків і залежностей своєї роботи характеризують рівень професійної майстерності співробітника правоохоронних органів та його розвинуті якості структури особистості.

Структура у загальному розумінні – це сукупність стійких зв'язків між безліччю компонентів об'єкта, що забезпечують його цілісність і тотожність самому собі. Розглядаючи особистість в плані структури, варто вказати, що особистість – це ті системні якості людини, що отримуються індивідумом у предметній діяльності та спілкуванні.

У структурі особистості поліцейського І.Ю. Сундієв та В.К.Шульц до провідних загальних значущих психологічних рис зараховують: сталість світоглядних структур; розвинені комунікативні здібності; уміння встановлювати психологічний контакт; здатність до логічного мислення (І.Ю. Сундієв, 1986). О.М. Столяренко серед професійно значущих психологічних якостей співробітника виділяє: спрямованість на людей;